

Gönderim Tarihi: 28.08.2016 Kabul Tarihi: 10.03.2017

TOPLUM - ANLAM İLİŞKİSİ AÇISINDAN ANLAMIN SOSYALLIĞI

Ejder ÇELİK*

THE SOCIALITY OF MEANING IN THE CONTEXT OF RELATION BETWEEN SOCIETY AND MEANING

Öz

Çalışmamızın amacı, sosyal olanın merkezinde “anlamın” durduğu görüşünü ortaya koymak ve buradan hareketle sosyal davranışla anlam arasındaki ilişkiyi temel değişkenler çerçevesinde açıklamaya çalışmaktır. Toplumsal yapının bütün unsurlarının temelde anlamların somut göstergeleri olduğu yani iletişim, etkileşim ve paylaşımın temel yapı elemanının anlamlar olduğu temel görüş öncülümüzdür. Sosyal olana dair tüm olay ve olgular temelde bir anlam oluşturma, paylaşma veya reddetme sürecinin parçalarıdır. Sosyal kurumlar örgün anlam daireleridir, sosyal norm ve değerler temelde anlamların genel kabul görmüş yaptırımsal veya bağlayıcı biçimleridir. Sosyal roller kalıplaşmış ve geçerli anlam modelleridir. Anlamların belirli yapısal, sembolik veya eylemsel formları toplumun statik ve dinamik unsurlarını verir. Kişi, yaşam deneyimi, ilişkileri, ilgileri, niyetleri ve amaçlarına dayalı olan kendi anlam dünyasını kurup sınırlarını belirlerken anlamlandırma ortak paydalarını bulur ve böylece iletişim ortamını oluşturur. Metodolojik olarak insan-varlık-anlam ilişkisi, anlamın özde ne ifade ettiği, toplumsal yapının oluşumundaki yeri ve anlamın oluşma sürecinde toplumsal olgularla etkileşimi temelinde gelişecek olan çalışmamız, felsefi görüşlerin ve sosyoloji kuramlarının anlam olgusuna bakışlarına dayalı bir kuramsal nitel araştırmadır.

Anahtar Kelimeler: Anlam, Sosyallik, Fenomenoloji, Etnometodoloji, Sosyal Davranış.

Abstract

The aim of this study is prove that the meaning stands at the center of society. So we want to achieve a holistic social statement. Our basic view is that all of the elements of the social structure are concrete indicators of meaning. That the meanings are the basic structural element of communication, interaction and social networking is the fact. Social institutions are connected meaning networks. Basically, social norms and values are generally accepted, enforceable and binding forms of meaning. Social roles are stereotypes and the current models of meaning. The meanings are basic building block of society. The structural, operational and symbolic forms of meaning are creates static and dynamic elements of society. Thinkers that suggesting opinions on the meaning have agreed at one point. This

*Yrd. Doç. Dr., Bozok Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü, e-posta: ejder.celik@bozok.edu.tr.

point is that the meanings does emerge of correlation between the human mind and entity and subsequently It actualize by communication between people. Dilthey said that “meaning is rediscovery of the I in the you” He wanted to tell this sentence is that starting the understanding signification process is realize by communication between people. Person establish and define the limits of the world of meaning based on his relationships, interests, intents and aims. This process takes place between people communication environment. Even the fact that the meaning of an individual's mental processes established constitutes the premise of social contact.

The main problem of our study, in which social meaning that all events and phenomena on the basis of the community-building aspects of the inclusive nature occurs and how it functions. Methodological as human-beings-meaning relations, meaning in essence, to quantify what the social structure in the formation of place and meaning occurs in the process of social structure effect subject areas, our study philosophical ideas and theories of sociology meaning of the phenomenon gaze meaning centers that put our vision in terms of evaluating the theoretical qualitative study. The main problem of our study is meaning lies on the base of all social events and phenomena. Thus, the meaning creates community. We are trying to emphasize that modernity has changed the relationship between the meaning and value. How these changes have affected meaning graticule of today's society? How to continue the process of influence today? In our study will seek to answer these questions?

Keywords: Meaning, Sociality, Phenomenology, Ethnomethodology, Social Behavior.

1. Giriş

Çalışmamızın amacı, sosyal olanın merkezinde “anlamın” durduğu görüşünü ortaya koymak ve buradan hareketle sosyal davranışla anlam arasındaki ilişkiyi temel değişkenler çerçevesinde açıklamaya çalışmaktır.

Toplumsal yapının bütün unsurlarının temelde anlamların somut göstergeleri olduğu yani iletişim, etkileşim ve paylaşımın temel yapı elemanının anlamlar olduğu temel görüş öncülümüzdür. Sosyal olana dair tüm olay ve olgular temelde bir anlam oluşturma, paylaşma veya reddetme sürecinin parçalarıdır. Sosyal kurumlar örgün anlam daireleridir, sosyal norm ve değerler temelde anlamların genel kabul görmüş yaptırıma dayalı veya bağlayıcı biçimleridir. Sosyal roller kalıplaşmış ve geçerli anlam modelleridir. Sosyal yapının plazması anlamdır. Anlamların belirli yapısal, sembolik veya eylemsel formları toplumun statik ve dinamik unsurlarını verir.

Anlam üzerine fikirler ileri süren düşünürlerin görüşlerinin ortak paydası insan aklı ve varlık arasındaki ilişkiden ortaya çıkan “anlam”ın temelde

insanlar arası iletişimle gerçekleşmiştir. Anlamıyla başlayan anlamlandırma, insanlar arası iletişim sürecini belirlemektedir. Kişinin, yaşam deneyimi, ilişkileri, ilgileri, niyetleri ve amaçlarına dayalı olan kendi anlam dünyasını kurup sınırlarını belirlerken anlamlandırma ortak paydalarını bulmak adına gerçekleştirdiği anlam paylaşımları iletişim ortamını oluşturur. Bu açıdan bakıldığında bireyin anlamı kurduğu zihinsel süreç bile aslında sosyal iletişime öncül teşkil etmektedir.

Çalışmamızın temel problemi, sosyal olana dair tüm olay ve olgular temelinde anlamın toplumu oluşturuca yöndeki kapsayıcı niteliğinin sosyal davranış üzerine hangi yollarla ve nasıl etkili olduğudur. Metodolojik olarak insan-varlık-anlam ilişkisi, anlamın özde ne ifade ettiği, toplumsal yapının oluşumundaki yeri ve anlamın oluşma sürecinde toplumsal olgularla etkileşimi temelinde gelişecek olan çalışmamız, felsefi görüşlerin ve sosyoloji kuramlarının anlam olgusuna bakışlarına dayalı bir kuramsal nitel araştırmadır.

2. Anlam Üzerine Felsefi Tartışmalar

Anlam üzerinde yapılan felsefi tartışmalar Antik Yunan filozofu Platon (M.Ö. 427- 347) 'un "soyut" nesnelere anlayışından Alman filozof Husserl' (1859-1938)'in "zihinsel nesnelere" anlayışına, Chomsky ve Grünberg'in "dilsel anlamlar" anlayışına kadar uzanan bir tartışma konusudur. Görüş ileri sürenlerin temelde ayrıştığı nokta anlamın çıkış noktasıdır. Bir görüşe göre anlamın bizzat kendi gerçekliği vardır. Varlığa içkin olarak durur insan bu anlamı keşfeder. Diğer görüşe göre anlam "kavram" olarak yoktur sadece "belli kelimelerin anlaşılması" söz konusudur. Anlam aklın üretimidir sözcükle birlikte var olur.

Anlamın dilde ortaya çıktığını ileri sürenlerin aksine anlamın dil ile oluşmadığı görüşünü dile getiren düşünürler, anlam biliminin kelimeler, semboller ve onların anlamları arasındaki ilişkide ortaya koyduğu bir duruma vurgu yapmaktadır. Kelimeler ve diğer sembollerin temsil ettikleri anlamlarla arasındaki ilişkinin zayıflaması veya kopması mümkündür. Yani temsil eden unsur varlığını dilde veya görsel hafızada korusa bile anlamından ayrılabilir. Anlam temsiline, dilde kavram olarak varlığını sürdürdüğü halde anlamın kaybolması "anlamın dil ile oluşturulmadığını" göstermektedir. Eğer öyle olsaydı temsiliyle birlikte varlığını devam ettirmesi gerekirdi.

Modern matematiksel mantığın kurucusu olan Alman mantıkçı Gottlob Frege (1848-1925)'e göre dilsel anlam ile anlam arasında yakın bir ilişki olduğunu kabul etsek bile, bir cümlenin anlamını sözcüğü sözcüğüne ifadesinin açığa vurabileceği şeylerle özdeşleştiremeyiz (Richard 2012: 9).

Örneğin bir kadının “ben bir kadını” cümlesini söylemesinin bırakacağı etki ile bir erkeğin bu cümleyi söylediğinde oluşan etki cümlelerin, büyük ölçüde nesnel gerçekliğin anlamına bağlı olarak anlaşıldığını gösterir. Dolayısıyla insanlar için anlam, göndergeyi kavramsal hale getirmenin bir yöntemidir. Belirli bir birey tarafından kullanıldığı biçimiyle bir ifadenin anlamı, bu bireyin bu ifadenin anlamını kavraması ve onu ifadeyle ilişkilendirmesi yoluyla belirlenir. Bu sebeple bir anlamı kavramak bireyin ruhsal durumu da dâhil birçok etkenle yakından ilgilidir (Richard 2012: 10). Anlamın sosyalliğinin başladığı noktada tam olarak burasıdır.

Konunun “anlam” olması doğal olarak anlam bilimi (semantik) açısından bir değerlendirmeyi akla getirmektedir. Anlam bilimi terimi anlamların incelenmesini tanımlar. Yani, kelimelerin anlamlarının ve bir ölçüde de bilinen sembollerin (dini semboller, armalar, bayraklar vb.) anlamlarının araştırılmasını ifade eder. Deneme, konuşma veya roman gibi daha büyük birimler veya fonemler gibi daha küçük birimler tek tek kelimeler cümlelere kadar olan aşamada yer alan sözlü düzeyi de içine alır. Bunlar arasındaki etkileşim anlamın paylaşılma sürecinde belirleyicidir (Condon 1995: 12).

Nesnel anlamın dil ile ifade edilmesi aynı zamanda anlamı paylaşma çabasıdır. Anlamın farklı algılanışının sebebinin dilsel ifadedeki tarz ve seçilen kelimelerden mi, yoksa gerçekliğe göre insanın konumlanışından mı kaynaklandığı başlı başına bir sorunsaldır.

İnsanlar, anlamın zihin ile varlık arasındaki temasta benliğin dıştaki şeyle konumlanışına göre ortaya çıktığını ve dilin ancak bunun aktarılması ve paylaşılması noktasında kendini gösterdiği görüşünü benimser. Anlam yüklenme çoğu zaman sessiz bir fark etme anıdır kelimesiz bir temastır. Ancak dildeki ifade karşılığı bulduktan sonra dil anlam üzerinde etkili olur. Bu durumda dilin kullanımından kaynaklanan yanlış anlama bile anlama ilişkin bir olaydır. Dil olmadan anlamlandırma gerçekleşir. Ama dil olmadan anlamların oluşturduğu toplum olamaz. Çünkü anlam şekli ve türü ne olursa olsun bir dil ile kodlandıktan sonra toplumu kurar.

Anlam üzerine fikirler ileri süren düşünürlerin söylediklerinin ortak paydası insan aklı ve varlık arasındaki ilişkiden ortaya çıkan anlamın temelde insanlar arası iletişimle gerçekleştiğidir. Toplumsal anlamlar üzerine çözümlenmeleriyle bilinen Alman düşünür Wilhelm Dilthey (1833-1911)’in “Anlama, ‘ben’in ‘sen’de yeniden keşfidir.” sözü (2011: 83) anlamıyla başlayan anlamlandırma sürecinin insanlar arası ilişkiyle gerçekleştiğini ifade etmektedir. Bu ilişki bir cemaatin tüm bireylerinde, bir kültürün bütün sisteminde geçerlidir. Kişi yaşam deneyimini toplumla paylaştığı kendi anlam dünyasında gerçekleştirir. Bu anlam dünyası kişinin

İlgileri, niyetleri, beklentileri ve amaçlarına dayalıdır. Sosyal ilişki, bireyin anlam dünyasındaki içsel ilişkilerini ve bu ilişkilerin sınırlarını belirler.

Modern filozofinin babası unvanını almış olan Fransız filozof René Descartes (1596-1650)'ın "hüküm cümlelerinin 'anlamı' idealarımız ile irademizin bir arada oluşundan meydana gelen düşüncelerimiz veya fiili kavrayışlarımızdır" cümlesinde ifadesini bulan görüşü, temelde onay veya inkâr fiilini yerine getiren yani hüküm veren melekeden "irade" olduğunu belirtir. Descartes'ın *Aklın İdaresi İçin Kurallar* adlı eserindeki, okumuş insanların aynı kelimeyi değişik anlamlarda kullanımına dair gözlemi de bu belirlemeyi güçlendirmektedir. İdealar bir bireyden diğerine değişmediği halde, aynı konu hakkında çoğunlukla farklı fiili kavrayışlarımız veya düşüncelerimiz vardır. Burada bizi ilgilendiren nokta Descartes'ın görüşünün "zihinci" (mentalist) bir karakter taşıdığı halde temelde bireysel farklılıkların iletişime öncül teşkil eden "anlamlandırma" sürecini bize vermiş olmasıdır. Her birey, varlığı, diğerinden bir derece farklı olarak anlamlandırır. Böylece ortak bir anlamlar manzumesi çok yönlü olarak sınılanır, zenginleştirilir ve ortaklaştırılır. Nitekim sadece farklılıkların olduğu bir yerde ortaklıktan söz edilebilir.

İnsan zihninin anlam üretme sürecindeki yeri noktasında Descartes ve Amerikalı düşünür John Searle arasındaki görüş farklılıkları. Anlamın oluşma sürecinde zihnin doğru konumlandırılması konusunda önemli bir noktaya dikkati çekmektedir. Bu nokta anlamı oluşturan zihnin konumu ve yanılabilme potansiyelidir. Bu hususun önemi anlamlarının hangi ölçüye göre doğru kabul edilebileceği sorusunu ortaya çıkarmasıdır. Descartes'in düşüncesinde zihnin yanılırları özüne ait değil bedenle olan ilişkisine aittir. Bedensel duyular yanılırlara sebep olabilir. Ancak salt zihin insanı hiçbir zaman yanılmaz. Descartes'in bu tespitine karşılık John Searle zihin ve bedeni iki ayrı töz değil iki ayrı maddi gerçeklik olarak nitelendirir. Bu iki ayrı gerçekliğin birbirine etki etmesi kaçınılmazdır (Durakoğlu ve Ay 2012: 189-190).

Searle, 1990'ların başında kaleme aldığı *Zihnin Yeniden Keşfi* adlı metinle kendi zihin/bilinç teorisini "biyolojik doğalcılık" (*biological naturalism*) olarak adlandırmıştır. Searle'e göre biyolojik doğalcılık, indirgemeci olmayan doğalcı bir bilinç teorisidir ve kendisinden önceki kavramsal mirası devralmadığı için de, tekçiliğin ve kartezyen ikiciliğin birbirini karşılıklı olarak dışladıkları kavramsal ikiliğe (*conceptual dualism*) düşmez.

Descartes'in epistemolojiyi merkeze alan yaklaşımını sert biçimde eleştiren Searle'ün, kendi bilinç teorisini ontolojik bir temele dayandırmıştır. Bu sebeple Searle, bilincin ve bilince sahip varlıkların içinde bulunduğu bir

dış dünyanın varlığını reddeden yaklaşımları ayrıntılarıyla ele alıp eleştirdikten sonra, “dışsal gerçekçilik” (*external realism*) diye adlandırdığı görüşünü ortaya koymuştur. Buna göre, ontolojik olarak tek bir dünya vardır ve fiziksel nedensel açıdan kapalı olan bu dünyanın varlığından şüphe etmek anlamsızdır. Searl, bilinci, beyin hayatıyetini ve farkındalığını devam ettirdiği sürece yani bilinçsiz bir duruma girinceye kadar süren içsel, niteliksel, öznel duyarlılık veya farkındalık durumları” şeklinde tanımlamaktadır. Searle’e göre, *öznellik, niteliksellik, birlik ve niyetlilik* gibi dört temel yapısal özelliğinden dolayı bilinç diğer biyolojik görüngülerin tamamından ayrılır. Ayrıca, Searle öznel niteliksel yapıda kabul ettiği bilinci fiziksel dünyaya yerleştirmiştir. Zihinsel-fiziksel ayrımı, bilincin ortaya çıkışı, öngörülemezliği (*emergence*), zihinsel nedensellik ve bilincin indirgenemezliği gibi temel meselelerle ilişkilendirmiştir (Süzgün 2010, http://www.bisav.org.tr/Bulten/38/692/felsefe_6_john_searle_un_bilinc_t_eoris_i_09.02.2017’te erişildi).

Anlamın oluşma sürecine bu önermeler çerçevesinde baktığımızda Searl’in zihin ve onun dış dünyayı kavrayışına getirdiği açılım anlamların zihnin ontolojik varlığına dair dışsal bileşenler olduğunu ve zihinle buluşma durumunun aynı ontolojik gerçekliğin bir parçası olduğu söylenebilir. Zihnin öznelliği dışsal gerçeklikle buluştuğu oranda anlamsal bütünsellik oluşmakta, böylece zihnin varlık sebebi ontolojik bir düzlemde ortaya çıkmaktadır.

Sonuç olarak hangi bakış açısını esas alırsak alalım her durumda insanın varlık içindeki farkındalığının kendi koşulları içinde kendi geçerli kabullerini ortaya koyduğunu söyleyebiliriz. Çünkü insan her durumda sübjektif bir gerçekliğin ortaklaşmış anlamlarından sorumludur. Alman sosyolog Ferdinand Tönnies (1855-1936)’in belirttiği gibi “görünürde rasyonel olmayan tüm düşünce ve eylemler insan iradesine indirgenebilecek bir anlam içerir” (Swingewood 1998: 165).

Anlamın algılanışı, kavranışı ve paylaşımı süreçlerinin işlemeyle ortaya çıkan anlama dair bütün olaylar sosyal olanın mikro dokusunu oluşturur. Sosyolojik açıdan anlam olgusuna yaklaştığımızda bireyde anlamın ortaya çıkış paylaşım sürecinde sosyal olay ve olguların etkisi üzerinde durulması açıklayıcı veriler ortaya koyacaktır. Sosyolojik açıdan her dilsel ifadenin, her sembol veya işaretin geniş manada bir anlamının olduğu genel kabul gören bir gerçektir. Bu geniş çerçeve “duygusal” ve “bilgisel” anlamları kapsadığı gibi “doğal” ve “yapay” anlamları da içine alır.

Anlamın sosyalliği açısından tanımlamamıza göre belirlenmiş yani temsil edilen anlamların bu aşaması iki yönlü bir ilişkinin kurulmasını ifade eder. Olay ve olguyu kavramlaştıran bireyin burada ortaya çıkan anlamdan

etkilenmesi birinci ilişki yönüdür ve biz bunun sonucunu kişinin davranışlarında görürüz. İkinci ilişki yönü ise kişinin ortak davranış ve tutum beklentisi içerisinde anlamı diğerleriyle paylaşmasıdır. Bu paylaşım sonucunda anlamın sosyalleştirici ve sosyal davranışı ortaya çıkarıcı etkisi kendini gösterir

2.1. Anlamın Sosyalliğini Etnometodoloji ve Fenomenoloji Üzerinden Tartışmak

Alman sosyolog ve ekonomi politik uzmanı Max Weber (1864-1920), Avusturyalı sosyolog Alfred Schütz (1899-1959) ve Alman Filozof Edmund Husserl (1859-1938) gibi düşünürlerin ortak görüşü bireyin davranışlarını bir ölçüde kendi iç dünyasında kurduğu anlamlandırmalara göre bir ölçüde de başkalarının davranışlarına göre gerçekleştirdiği yönündedir.

Weber'e göre "insanlar kendi sosyal ortamlarını toplumsal olarak anlamlı bir gerçeklik olarak yaşarlar" İnsanlar birinin bir şey söylediğini işittiğinde veya bir şey yaptığını gördüğünde, bu hareket veya sözcüklerin anlamını anlarlar. Anlam ve davranış ilişkisinin incelenmesi için öncelikle aktörün eylemlerine yükledikleri "öznel anlamlar" ın kavranması gerekir. Weber, aslında aktörlerin kendi toplumsal dünyalarına ilişkin *özneler-arası deneyimlerini* ortaya koyamaz. Ona göre gündelik toplumsal hayat her bireyin kendi bilincinde yaşansa bile, onun 'özel' bir dünya olarak ve her bireye özgü bir iç dünya olarak değerlendirilmelidir. Esasta toplumsal dünya bireyin kişisel olarak *içinde yer aldığı* ortak, paylaşılan bir dünya algısıyla yaşanır.

Felsefede Edmund Husserl tarafından kurulmuş fenomenolojik yaklaşım biçimine göre bireyin davranışını oluşturan en önemli etken, onun kendini ve çevreyi o andaki anlamlandırma biçimi, başka bir deyişle bireyin o andaki fenomenidir. Husserl, bu yaklaşım temelinde özne ve nesne ilişkisini irdelemektedir. Burada dış dünyada nesnenin kendisi ve başka nesnelere olan rastlantısal konumlanmalarının dışında bilincin etkin olduğu ve soruşturarak, araştırarak ve anlamlandırarak kurduğu bir fenomenler (olgular) dünyası söz konusudur.

Fenomenolojide amaç kendini verili olarak kabul ettiren dış dünyayı rastlantısal dış durumlardan arındırarak özünü (salt öz -eidos-, salt varlık -essentia-) ortaya çıkarmaktır. Bu anlamda öznenin kendisi bile psişik ben'i, bilinci ve özneliği bakımından rastlantısal nesnelere dünyasının bir parçası olarak görüldüğünden parantez içine alınır. Böylece öznenin duygularıyla algılayıp belleğine kaydettiği ve hatırladığı, olası durumlardan etkilenen somut dış dünyanın yerini, gerçek nesnelere yerine

“ide” lerin konduğu “bilinç fenomenleri” dünyası alır. Fenomenolojinin verdiği bilgi doğrudan dış dünya hakkında değilse bile, dış dünyanın nesnelere bilinç tarafından kurulan özleri, anlamları hakkındadır. Husserl fenomenoloji yaklaşımında dış dünyanın kendini verili olarak kabul ettirmesiyle ortaya çıkan anlamlandırmaların dışında kişinin bu dünyayı soruşturarak ele aldığını belirtir (Husserl 1969: 12).

Fenomenolojinin bizi ilgilendiren yönü fenomenlere ulaşmak için uygulanan yöntemdeki anlamlandırmanın yeridir. Fenomenolojide bilinç kendi içinde kendisinin kurduğu nesneyi bir başka bilinç edimine nesne kılarak soruşturur, araştırır ve anlamlandırır. Bu anlamlandırmadan kasıt anlamın özü ve kaynağı olarak bilincin görülmesidir. Husserl’e göre anlamlandırılmayan bir dış dünya Antik Yunan filozofu Demokritos (M.Ö. 460-370)’un dediği gibi “atomlar ve boş uzaydan ibarettir”. Bu anlamsız gerçekliğe anlam veren bireyin onu bilinç edimine nesne edinmesidir. Ancak Husserl’e göre birey “atomlar ve boş uzaydan” oluşan gerçekliği düşünmekle bizzat bu gerçekliğe anlam katmış olmaz. Bireyin bilincinin nesnesi deyim yerindeyse, bu gerçekliğin bilincindeki korelatlarıdır (asılları). Yani anlam yine bilince içkin kalır.

Fenomenoloji bize açıkça anlamların sosyalliği üzerine bir şeyler söylemez ancak gizli özün bilgisine ulaşmaya çalışan bir yöntem olarak kendini gösterirken aslında bize anlam oluşumunun yerini ve yöntemini gösterir. Nitekim Fenomenoloji, “şeyler”in içinde gizli “öz”ün bilgisine ulaşmaya çalışan bir yöntem olarak ileri sürülmüştür. Fenomenolojinin inceleme nesnesi doğrudan nesnel realite değil insanın bu realite ile ilişkiye girerken kullandığı yöntemdir. Toplumsal düşüncenin inceleme nesnesi olan ve insan bilincini yapılandıran yaşam dünyası, insan için dışsal yani dışarıda değildir. Bilinç sürecinin irdelenmesini önemli kılan gerçek budur. Biz fenomenolojinin bu bakış açısını, anlamın sosyal olanın özü ve atomu olduğu yönündeki tezimizin bilinç ve anlam yönünü açıklayıcı olarak görüyoruz. Anlamlandırmayla oluşan bilinç, nesnelere, dış dünya ile olan ilişkiyi dolayısıyla davranışı da belirler.

İnsanlar arası ilişkilerde anlamın paylaşımı sürecinde kişilerin kendi anlamlandırmalarını başkalarının da kabul etmesi yönünde gelişir. Burada sağduyu toplumsal anlamların ortaklaşmasında devreye girer. Descartes, sağduyuyu, insanı hayvandan üstün kılan temel yetilerden biri olarak kabul etmiştir. Sağduyu, insanlara eşit bir şekilde paylaştırılmıştır. Bu nedenle her insan, bu yeti sayesinde doğruyu yanlıştan ayırdedebilmektedir. Ancak insanların kanıları arasında farklılıklar vardır. Descartes’a göre, bu farklılıklar bazı insanların ötekilerden daha akıllı olmalarından değil, zihinlerini gerektiği gibi iyi kullanamamalarından kaynaklanmaktadır.

Öyleyse Descartes için sağlam zihinli olmak yetmez, önemli olan onu iyi kullanmaktır (Durakoğlu ve Ay 2012: 188). Konuya bu bağlamda baktığımızda anlam paylaşımlarında zihinsel yeterlilik ve buna bağlı sağduyunun rolünü de düşünmek gerektiği ortaya çıkmaktadır.

Schutz'a göre de bireyler başkalarının, kendi konuştukları şeyleri bilmelerini, gördüklerini görmelerini bekler. Ancak aynı zamanda, bu ortak dünyaya katılma biçimlerinin, en azından bazı açılardan, kendilerine özel olduklarını varsayarlar. Schutz için, böylece, 'nesnel' ve 'öznel' boyutlar aktörlerin sağduyusal perspektiflerinin boyutlarıdır. Sağduyu toplumsal ortak anlam kullanımlarının bireye kazandırdığı bir doğruluk ve geçerlilik algısıdır. Bu kavram, aktörlerin, toplumsal dünyaya ilişkin, sıradan, gündelik dünyaları içinde yaşamaları ve onun bir parçası olmaları nedeniyle sahip oldukları bilgilerini ifade eder. Sağduyu bilgisi, 'nasıl bir şey olduklarını' görebilmek için yasadıklarımızı kategorileştirmemizi ve isimlendirmemizi sağlar. Bireyin kendi etrafındaki şeylerin düzenli ve anlaşılır şeyler oldukları duygusu onun bu sağduyu bilgisini kullanmasından kaynaklanır.

Schutz, toplumsal dünyanın verili olarak yaşanan, organize, düzenli ve sorgulanmayan bir olgu olduğunu kabul eder. Toplum, bireylerin sınamaya çalıştıkları bir hipotez değildir. Dış dünya bireyin kendi özel deneyimlerine göre anlaşılacak zorunda olan bir gerçekliktir. Schutz, Edmund Husserl'in fenomenolojik felsefesinden ve özellikle onun gündelik hayatın 'doğal tutum'u anlayışından büyük ölçüde etkilenmiştir. Husserl bu kavramla gündelik hayatlarını sürdüren bireylerin deneyimlerini kuşatan bir gerçeklik kabulüne dikkat çeker. Ona göre gündelik hayatta, kişi şeylerin "gerçekliği" ni sistematik şüphe meselesi olarak almaz (Tatlıcan 2012: 2).

Sosyolojide fenomenolojik yaklaşımın etkili temsilcisi Peter Berger ve Thomas Luckmann'dır. Berger, *Invitation to Sociology* (Sosyolojiye Davet) (1963) adlı eserinde ve daha sonra Luckmann ile birlikte hazırladığı *The Social Construction of Reality* (Gerçekliğin Toplumsal İnşası) (1966) adlı kitabında Gündelik yaşamı yönlendiren bilginin çözümlemesini yaparken gündelik yaşamı, insanlar tarafından yorumlanan ve onlar için subjektif anlam taşıyan bir dünya olarak gördüklerini belirtirler (Berger ve Luckmann 1991: 51). Onlara göre, pozitivistlerin vurguladığı "gerçekliğin objektif yönü" ile humanistik sosyolojinin vurguladığı "gerçekliğin subjektif yönü" birbirine karşıt değildir. Objektif bir gerçeklik olarak gündelik yaşam, diğer insanlarla paylaşılan ve diğer insanlarla etkileşimde bulunulan bir dünyadır. Bu gerçeklik "şu anda ve burada" kişinin varlığıyla şekillenen, zamansal (temporal) ve mekânsal (spatial) olarak yapılan bir

gerçeklidir. Bireyin yaşamı, dışsal olarak yapılmakta olan zaman seli içinde bir bölümdür.

Bize göre gündelik yaşamın subjektif yanı insanın kendi anlam dünyasıdır. Bu dünyada anlamlar dışarıdaki algılanan olgular bireyin yarar, zarar, fayda ölçütlerine göre tasnif olunur ve önceden gerçekleştirilmiş anlamlandırmalara yakınlığına göre konumlandırılır. Bireyin anlamlar dünyası “dış dünyanın içsel kodlanmasından” oluşur. Berger ve Luckmann’ın ifade ettiği, diğer insanlarla paylaşılan dış dünya ise her bir bireyde oluşmuş içsel anlamlandırma sürecinden sonra gerçekleşen tasnif edilmiş ve gruplandırılmış anlamlar dünyasının paylaşıldığı, ortaklaştığı ve iç dünyadaki dönüşümlere yol açan dinamizmin yaşadığı bir alandır.

Berger ve Luckmann’a göre, gündelik yaşamın objektif gerçeklik konumundaki yönü, insanın gerçekleştirdiği objeleştirme etkinliği sonucu oluşur. Biz burada statik yapıları, bir objeleştirme etkinliğinden çok değişime her an açık olan “anlam üniteleri” oluşturma etkinliği olarak görüyoruz. Bu anlam üniteleri beyin hücreleri gibi birçok anlamın biriyle bağlantılı olarak bir araya geldiği ayrıca diğer anlam üniteleriyle de iletişim halinde olduğu bir durumdadır. Üniteler dış dünyadaki kişi, nesne, olay ve ilişkilerin bireyin yarar, zarar, fayda ve yakınlık ölçütlerine göre yorumlanmış kavramsal bir izdüşümüdür. Bu izdüşümün olabildiğince paylaşılan dıştaki durumu ise gündelik yaşantıyı ortaya çıkarır. Yani gündelik yaşamda diğerleri ile paylaşılan, dış dünyanın anlamlandırılmış şeyleridir. Berger ve Luckmann buna “bilgi stoğu” demektedir (Erbaş 1992: 161).

Berger ve Luckmann, gündelik yaşamda dilsel ifadeleştirmeler yoluyla gerçekleştirilen paylaşımların bir “toplumsal bilgi stoğu” oluşturduğunu gündelik yaşamda etkileşimin bu bilgi stoğunun etkisi altında gerçekleştiğini, bu stok yoluyla deneyim ve anlam birikiminin gelecek kuşaklara aktarıldığını belirtirler.

İfadelenme ile yapılan aslında anlamların sürekli yüzleştirilerek kıyaslanması ve benzerliklerin ortaya çıkarılarak ortaklaşmış anlam gruplarının etiketlenmesidir. Birey iç dünyasındaki anlam ünitelerini birbiriyle ilişkili ortaklaşmış ve ortaklaşmamış anlam birimlerini bir arada tutarak oluşturur. Ortaklaşmamış anlam birimleri bireyin her konuda kendine sakladığı ve değişme potansiyelini içinde barındıran bir tür rezerv olarak tutulur. Böylece birey hem toplumsal grubun anlamsal paylaşımlarına dâhil olur hem de kendini ve zihnini (bir anlamda) özgür kılmayı başarır (Erbaş 1992: 162-163).

Bize göre gelecek kuşaklara aktarılan bir stoktan çok bir anlamlar ağı (meaning network) dır. Kesin olduğu kadar tereddütlü, ancak ve ancak sürekli paylaşıldıkça varlığını devam ettiren, dış dünyanın anlamlar coğrafyasından, anlam konumlanmalarından ve aynı zamanda bireyin içsel ölçütlerinden etkilenecek değişen bir anlamlar ağı.

Daha önce de belirttiğimiz gibi her bir birey kendi anlamlandırma yetisini kullanırken her yönüyle içinde yaşadığı toplumdan etkilenir. Anlam bireyin zihinsel ve toplumun sosyal etkisinin ortak ürünü olarak belirir. Berger ve Luckmann, kişinin bulunduğu sınıfın perspektifinden etkilendiği gibi aynı zamanda aile büyüklerince verilen özellikleri de aldığı vurgulayarak, sınıf, ırk din vb. değişkenlerin objektif gerçekliğin göstergeleri olabileceğini belirtirler. Sözü edilen toplumsal değişkenlerin kişide farklılaştırdığı şey anlamlandırma kategorileridir. Bu yüzden herhangi bir grupta sosyalleşme süreci tıpa tıp birbirinin aynı olan iki kişi bulunamaz. Aynı sınıfa ait iki kişide büyük oranda benzerlikler bulunabildiği gibi farklılıklar da bulunmaktadır. Yani her durumda kişinin anlamları kendine özgü yanlar içerir. Böylece onu toplumun değişme çekirdeğini içinde barındıran özgün bir bireyi olarak tutar (Berger ve Luckmann 2008: 55-56).

Bu anlamda, Berger ve Luckmann'ın her bireyin toplumsal gerçekliğin yansımalarının değişik versiyonlarına sahip olduğunu söylemekle toplumsal dünyadaki çoklu gerçeklikleri vurgulamışlardır. Çoklu gerçeklik aslında anlamlandırma versiyonlarını ifade etmektedir.

2.2. Etnometodolojik ve Fenomenolojik Açından Toplum ve Anlam İlişkisi

2.2.1. Toplum, Değişim ve Anlam

İşaretler, şeyler ve olaylar “anlam”a gönderme yapar. Anlam İnsanın bütün eylemlerini yöneten, insanın somut varlık bütününe ait olan ve burada temelini bulan varlık koşullarından birini ifade eder. Alman filozof Nicolai Hartmann (1882-1950)'a göre anlam kendi başına var olan bir şey değildir. Anlamın varlık tarzı onun insan için olmasıdır. Fransız felsefeci Maurice Merleau-Ponty (1908-1961), *Anlam ve Anlamsızlık* (1948) adlı eserinde bütün insanların birer "anlam avcısı" olduğunu dile getirerek hepimiz "anlama mahkûmuz" sözleriyle anlam insan ilişkisinin boyutlarına dikkati çekmiştir.

Sosyolojik açıdan anlam, bir toplum veya toplumsal küme üyelerinin çeşitli kültür öğeleriyle ilgili olarak edindikleri düşünsel çağrışımdır. Bu çağrışım, bir kelime, bir söz, bir davranış veya olgu olarak kendini gösterir.

Bu anlamda dış dünyanın nesnelere ve olayları ile zihnin bunları anlamlandırma süreci bireysel bir oluşum alanı olduğu kadar sonuçları itibarıyla sosyal olanın en temel unsurları üzerinde temel bir etkiye sahiptir (Çelebi 2014: 78-79).

Fenomenoloji, etnometodoloji ve sembolik etkileşim anlamın oluşum ve paylaşım durumları üzerinde durmuş ama toplumsalın bir bütün olarak anlamın inşası olduğu genellemesi vurgusunu yapmamışlardır. Biz toplumun yeri geldiğinde olgulaşan, kurumlaşan, değerleşen, normlaşan, sembolleşen, olaylaşan özünün anlam olduğunu toplumsal değişimin aslında anlamın, anlam bileşenlerinin ve anlam ağının değişmesinden ibaret olduğunu söylüyoruz. Bu anlamda “toplum inşa edilmiş ve paylaşılan anlamlar ağıdır.” ifadesi görüşümüzü belirten kapsayıcı bir cümle olacaktır.

Her unsur bir anlam ünitesidir. O üniteye anamlar arasında bir iletişim ağı, bir bağ vardır. Bu bağ “bozulma” örneğiyle açıklayacak olursak, anlamlar arasındaki bağın bozulması onları yavaş yavaş geçersizleştirir diyebiliriz. Bu süreç anlamın bozulması sürecidir. Anamların bozulması parçası oldukları anlam ünitesinin bozulmasını başlatır. Bu bozulma anlam ünitelerinin oluşturduğu toplumsal unsurun bozulmasına kadar varabilir. Bozulan bir kültürel unsur olabileceği gibi bir sosyal kurumun kendisi de olabilir. Bu sebeple toplumsal yapının korunması her bir anlamın korunmasıyla ilgilidir. Anlam birimlerine dair her değişme bozulmayı ifade etmez. Bozulma ve değişme arasındaki fark anlam biriminin dâhil olduğu anlam ünitesinin bütününe oluşturduğu ortak anlamın değerine uymayan fonksiyonlar kazanması ve böyle belirteçler yüklenmesidir. Bozulan anlam birimi kanserli bir hücre gibi hareket ederek diğer anlamların çalışmasını bütünden bağımsız ve bozulma yönünde işletir hale getirerek bir zincirleme reaksiyon başlatır.

Genellikle anlam değişimleri bireylerin anlamlara yükledikleri geçerlilik durumuyla ilgilidir. Her toplumda bir diğer toplumla ortak anlamlara sahip olmasa bile anlamların içine dolacağı “anlam hazneleri” çoğunlukla her toplumda benzerdir. Örneğin her kültürde aile vardır ancak ailenin kültürel yapılması toplumdaki topluma değişiklik gösterir. Her kültürde eğlence vardır ancak her bir toplumdaki eğlence biçimleri diğerinden farklıdır. Bu anlam hazneleri başka bir kültürün anlam birimleriyle doldurulmaya yani kendi anlamlarıyla bir değiş tokuş söz konusu olduğunda yabancı anlam birimi kendi içsel dinamiğini çalıştırmaya başlayacak ve diğer anlamları kendi yaşamsal var oluş mantığına doğru dönüştürecektir.

Bu süreç her durumda mutlak değildir. Bazen yeni anlam birimi genel anlam ağının baskınlığı sonucu anlam değişimi reaksiyonunu

başlatmadan ağa entegre olarak kalabilir. Bireylerin anlamın her hangi bir formunu tercih etmesi biyolojik ve sosyal ihtiyaçları karşılama gücü, geçerlilik durumu ve paylaşılabilirlik durumu ile ilgilidir.

Konuyu “etnometodolojik döngü” ile ilişkilendirebiliriz. Anlam ağının bütünü kendini oluşturan her bir anlamı değerlendiren birey üzerinde etkilidir. Birey parçayı, bütünden edindiği kanaate göre anlamlandırma eğilimindedir. Bütün daha iyi anlaşıldığında her bir parça daha iyi anlaşılır ve her parça daha iyi anlaşıldığında bütün daha iyi anlaşılır. Bu durumda her bir anlamın diğeri için referans teşkil edebildiğini, anlam ağının bir tür referans ağı biçiminde işlediğini de söyleyebiliriz. Buna “anlamın referans fonksiyonu” diyebiliriz.

Garfinkel’in konuşmalardaki göstergesellikle ilgili tartışmasındaki benzer fikre bir gönderme yaparak, bireyin karşısındaki diğer bireyin dâhil olduğu anlam ağını hem onu nitelendirmenin bir yolu olarak hem de yapılacak tikel katkının anlamını güçlendirmek için kullanmıştır. Benzer bir şekilde Antony Giddens, etnometodolojiye getirdiği eleştiride düşüncemize katkıda bulunacak bir noktayı vurgulamaktadır. Giddens (2000: 252)’a göre

Günlük pratik faaliyetler" anlaşılabilir bir dünyanın muhafaza edilmesinden çok daha fazla şeyi içerir. "Düzenli" bir toplumsal dünya kurulurken, yalnızca bu dünyanın anlamlı ya da anlaşılabilir karakteri değil; aktörlerin "hesap sorma süreçleri"ne getirdikleri ve bu süreçlerin bir parçası olarak gereğini yapmaya çalıştıkları çıkarların iç içe girmesi -ve çatışması- da hesaba katılmalıdır. Etnometodolojik yazılarda rastlanan konuşma raporlarında yapılanın aksine günlük yaşantıdaki konuşmalar cismani bir boyutu olmayan sözel mübadele değildir.

Konuşmalar konuşmacıların hedefleri ya da güdüleriyle bağlantılıdır. Biz etnometodolojinin konuşmadaki anlam paylaşımını bir tür mübadele olduğu yönündeki yaklaşımını da bir kenara bırakmadan konuşmaları konuşmacıların hedefleri veya güdüleriyle bağlantılı bir mübadele olarak görüyoruz. Burada anlık konuşmanın konusu ne olursa olsun mübadele edilen temelde anlamlardır. Birey duyguları, anıları, kabulleri, fikri, kanaati gibi bütün yönleriyle anlamlandırma sürecine aktif biçimde dâhildir. Konuşma ve benzeri bir sosyal iletişim veya paylaşım anında söz konusu edilen anlamlar her defasında yeniden geçerliliği, verimliliği, faydası ve zararı açısından gözden geçirilir. Bireyin her bir olguyu anlaması aslında kendi için yeniden anlamlandırma süreci olarak işler.

Konuşmalarda anlamın üretimini, değiş tokuşunu ve paylaşımını etkileyen toplumla etkileşimli çok yönlü değişkenlerin olması anlamın sosyal olay ve olgularla çok yönlü bağlantısı olduğunu gösterir. Anthony Giddens'ın etnometodoloji eleştirisinde yaptığı bir tespit bizim için anlamın sosyalliğinin başka bir yönünü vurgulaması bakımından önemli bir açılım sunar. Giddens (2000: 252)'a göre,

“Günlük konuşmanın en gelip geçici biçimlerinde bile, katılımcıların etkileşime taşıdıkları kaynakların eşitsiz olması (mesela daha iyi sözel yeteneklere sahip olmak) gibi dolaysız olarak gözlenebilecek olan iktidar unsurlarıdır. Bunlar aynı zamanda toplumun yapısının bir parçası olmuş çok daha genel iktidar dengesizliklerini (mesela sınıf ilişkilerini) de yansıtabilecek durumdadır.”

Bu anlamda aktörlerin ilişkilere taşıdıkları bu tür kaynak dengesizliklerinin anlam paylaşımının değişkenleri olarak işlev gördüklerini ve anlam oluşumunu her zaman önemli ölçüde etkilediklerini söyleyebiliriz. Bu ayrıcalıklı durumlar ilk bakışta anlamı belirleyen öğeler gibi görünse de aslında aktör, her defasında anlama dair bir etkiyle hareket etmekte onu güçlendirici veya ayrıcalıklı durumunu vurgulamada belirleyici unsur olarak değerlendirmektedir. Yani ayrıcalıklı durumlar farklı düzeylerde ve biçimlerde anlam oluşmasının doğal ön koşullarıdır.

Bu noktada konuşma ediminde dilin araç olarak kullanıldığı bir anlam paylaşımının söz konusu olduğunu tekrar vurgulayarak konunun araçla değil araç yoluyla paylaşılan temel unsurla açıklanması gerektiğini belirtelim. Toplumsal ilişkilere failin önemini belirtirken yapacağımız yapısal analize konu oluşturacak temel unsur dil değil “anlam” olmalıdır. Yapısal yeniden üretimden söz ettiğimizde ise yeniden üretilen “anlam” dan başka bir şey değildir. Bu noktada fail ve yapı ilişkisi fail ve anlam ağı ilişkisi olarak anlaşılmalıdır. Söz diziminden oluştuğu iddia edilen yapı sadece bir araya gelme uygunluğunu içinde barındıran anlam birimlerine giydirilen algılanabilir ses ve şekil formudur. Örneğın mors alfabesi veya ışık sinyalleri biçiminde iletilen bir sinyal dizimini kullandığımız lisanın söz dizimine dönüştürmek yeni bir yapı kurmak değildir. Anlam dizisini semiyotik bir kodlamadan başka bir kodlamaya dönüştürmektir. Yoksa her bir kodlamayı bir yapı kabul edersek birbirinden habersiz sayısız yapılardan söz etmemiz gerekir. Üstelik bunların kendilerini anlattıkları bir de dünyaları olmalıdır. Oysa yapılan, bireyin zihninde olay ve nesneyi fark etmesi anında kurulan anlamların yüz binlercesinden oluşan anlam ağı ünitelerinin kodlanmasından başka bir şey değildir. Konuya yapısal yeniden üretim sorunsalı açısından baktığımızda failin kullandığı dili

yeniden ürettiğini söyleyemeyiz. Burada söz konusu olan failin kuralları belirli olan bir dili yeniden üretmesi değil canlı tutmasıdır. Aslında her cümlede değişen anlatılmak istenen anlamdır. Fail birçok değişkenin ortasında karşısındaki kişiyi hesaba katarak anlamı yeniden üretir.

Etnometodolojinin sosyal bilimcinin topluma bakışı noktasında dikkat edilmesi gereken bir husus olarak bahsettiği “sağduyu” (common sense) kavramı bizim için önemli bir bağlamı belirtir. Sağduyu kavramı ile ifade edilen ortak bir kültürün üyelerinin paylaştığı karşılıklı bilgi biçimleridir. Burada sözü edilen ortaklaşmış ve kültür içinde faaliyetlerin organize edilmesini sağlayan anlam kategorilerinin oluşturduğu zihinsel idrak alanıdır.

Bu noktada sağduyuya dayalı bilgi paylaşımının her birey için aynı düzeyde bir zihinsel işleyiş takip etmediğini belirtmek gerekir. Descartes, sağduyunun veya diğer adıyla aklın dünyada paylaştırılmış en adil şey olduğunu söyler. Onun insan duyu algılarının yanlıcılığı anlamında zihinlerin iyi kullanılmamasından kaynaklanan sorunların varlığına dikkat çekmesi aslında sağlam bilginin yalnızca akılla elde edilebileceğini anlamına gelmektedir. İnsanın duyu algılarından yoksun olarak elde ettiği bilgileri bir tarafa bırakıp meditasyona yönelmesi yani zihnini kendine yöneltmesi, onu doğru bilgiye götürmek için biricik yol olarak görünür. (Altuner 2011: 98-99).

Birkaç farklı yönüyle anlatmaya çalıştığımız anlamın aktif sosyal konumu, sosyal değişmeyi etkileyen tüm sosyal iletişim biçimlerinde anlam paylaşımının her ana yayılmış bir potansiyel olarak bulunduğunu bize gösterir. Anlamın paylaşımında bireyin anlamı değerlendirme durumu mikro düzeyde bir değişim anını ortaya koyabilir. Anlamı farklılaştıran etki bireyden bireye aktarılmadan sönen bireysel bir sunum olarak kalabildiği gibi zincirleme bir reaksiyonu başlatarak anlam ünitelerinden biri veya bir dizisinde kalıcı değişime yol açabilir. Bunun için “anlam değişiminin tutarlı aktarımı” gereklidir. Tutarlı değişimi başlatan aynı veya farklı yerlerde birden fazla kişi olabilir. Biz bunlara, ortaya koymaya çalıştığımız düşünce çerçevesi içerisinde “anlamın öncü bireyi” (avant-garde person of meaning) tanımlamasını getirmek istiyoruz. Anlamın öncü bireyi, nesnel düzlemde yeni olanı ortaya koyan veya düşünsel düzlemde var olanı yeni bir biçimde yorumlayan ve bunu toplumda ilk defa yapan kişidir. Anamlar sistemine böylece sunulan katkı daha önceki anlamların yavaş yavaş değişmesinin son durumuna bağlı bir eklemedir. Aslında öncü birey sezgisel ve duygusal hassasiyetleri ve bilgi birikiminin uygunluğu sayesinde toplumun hazır olduğu halde ortaya koyamadığı “yeni” yi onların adına formüle edendir. Toplumun anlamlar ağı eğer yeni gelen

anlamla uyumlu bir durumdaysa bu yeni anlamsal katkı çoğunlukla hemen kabul edilir. Bu katkı ve kabul süreci tüketim maddesi tasarımları, yeni bir düşünce akımı veya popüler kültüre ilişkin bir yeninin sunumu biçiminde ortaya çıkan alışık olduğumuz gelişmelerdir. Ancak biz bireyin anlam üzerindeki değiştireci etkisini sadece toplumun geneli tarafından fark edilen karmaşık anlam örüntüleri biçiminde kendini gösteren sofistike katkılarla sınırlı görmüyoruz. Günlük yaşantının sıradan ilişkileri içerisinde anlam farklılaşmasına yol açan her bireyi anlamın öncü bireyi olarak kabul ediyoruz. Çünkü toplumu belirgin anlam değişimlerine hazırlayan onların, küçük değişikliklere yol açan küçük katkılarıdır. Anlam ağı içerisinde ortaya çıkacak bütün değişimler birbirini gerektirirler.

Sözü geçen kuramsal çıkarımların görüşümüzle bağlantılı hale getirilmesi ile ortaya çıkan tablo anlamı toplum ve değişme ile bağlantılı olarak nasıl anlamamız gerektiğini ortaya koymuştur. “Gözlemci bireyde anlamın oluşumuna, toplumsal paylaşımına nasıl bakmak gerekir?” sorusuna cevap vermemiz anlamın sosyalliğini açıklamadan önce yapılması gerekli yöntemsel bir analizdi. Biz bu analizi yaparken yeri geldikçe görüşümüzü metnin içinde gömülü olarak ana hatlarıyla vermeyi tercih ettik.

2.2.2. Toplumsal Benlik: Anlamın Bireyselliği veya Toplumsallığı

19. yüzyılın sonu ile yirminci yüzyılın başındaki toplum teorisinin egemen eğilimi bir eylem teorisi geliştirme yönündedir, Bu süreçte benlik, sıradan biçimde normları özümseyen ve daha geniş kapsamlı makro-sosyolojik bir sistem karşısında anlamlar üreten, somutlaşmamış bir aktör olarak tanımlanmıştır. Bu tanımlama benliğin bir anlam üretici olarak belirlenmesi görüşümüzle örtüşmektedir. Ancak bu görüşlerde benlik, kurumlara, ideolojilere ve kültüre göre tanımlanmıştır. Bilincin zengin karmaşıklığına, çok yönlü özelliklerine, bilincin biçimlerine ve davranışsal görünümüne büyük oranda yer verilmemiştir. Oysa Alan Swingewood’un dediği gibi “anlamı üreten benlik toplumsallaşma ve etkileşimde kendini merkezde bir unsur olarak gösteren canlı, aktif bir toplumsal öznedir” (1998: 308-309). Bu anlamda Simmel de toplumsallaşma ve etkileşime dayanan görüşüyle benlik vurgusuna yakındır. W.I. Thomas ve Florian Znaniecki, kişisel ögenin her toplumsal olayın temel faktörlerinden birisi olduğunu, toplumsal kurumların formel örgütlenmesinin altında tam, canlı ve fiili gerçekliği meydana getiren insan deneyimleri ve tutumlarına ulaşılması gerektiğini savunmuşlardır (Swingewood 1998: 309). Amerikalı sosyolog Charles Cooley (1864-1929), birey ile toplum dualizmini reddetmiş, bunların ikisinin de aynı fenomenin “kollektif” ve “bölüşürücü” yönlerini oluşturduğunu iddia

etmiştir. Cooley'e göre benlik başka insanlarla ve bir bütün olarak toplumla bir etkileşim sürecinde ortaya çıkmaktadır.

Bir insanın toplumsal varlığı ancak başka insanın benliğindeki tahayyülle var olduğu iddiası yani "ayna benlik" kuramı bizi, birey ve onun tahayyül dünyasının sosyal etkisine yaklaştırmaktadır. Ama hala bireyin zihninde diğer bireyi tanımlarken aslında toplumsal olana ilişkin nelerin olup bittiği noktasına yaklaşmamıştır.

George Herbert Mead, Cooley'in görüşlerine atıfla "toplumun yeri zihinde değildir" derken zihin ve benliğin gündelik yaşamın toplumsal eserleri olduğunu vurgulamıştır. Yani benliğin, sembolik iletişim biçimleri geliştirmeye yönelik düşünceye dayalı doğası ve yeteneği vardır. Ancak benliğe sahip olan bireyin kendisi toplumsal bir yapıya, toplumsal bir düzene aittir. Zihin ile benlik, bilinç ile eylem, toplumsal rolleri, toplumsal ilişkileri ve toplumsal kurumları kapsayan, işbirliğine dayalı (bireysel olmayan) fenomenleri oluşturmaktadır (Turner vd. 2012: 473-474). Mead'in buraya kadar olan görüşlerinde amacı daha ziyade toplumun temelini oluşturan toplumsal edimlere dayalı etkileşim modeli geliştirmek gibi görünmektedir. Ancak bu düşüncelerine bağlı olarak yaptığı şu vurgu bizi daha çok ilgilendirmektedir. Mead'in yaklaşımında gerçek sabit bir veri değildir; aktörler yani benlikler konumlarını çeşitli şekillerde tanımlayıp yeni rol ve anlamlar yarattıkça gerçeklik durmadan değişmektedir. İletişim 'anamlı jestlerle' kurulmaktadır ve bu jestler anlam yüklüdür. Çünkü dil gibi bir evrensel semboller sistemiyle iletilen fikirleri kapsamaktadır. İnsanlar bu açıdan başkalarının eylemlerini yorumlamaktadırlar (Ritzer ve Stepnisky 2014: 345-346).

Mead'in anlamdan söz etmesi bizzat anlamın sosyal fonksiyonunu dile getirmek için değil benliğin başkalarıyla ve toplumla karşılıklı ilişkiler çerçevesinde bireysel olduğunu belirtmek içindir. Yani benliğin hem bir özne hem de bir nesne olduğunu ileri sürmek asıl amacıdır. Mead'in iletişimin merkezine koyduğu "anlam" kavramı her ne kadar benliğin toplumsal konumunu belirleme amacına yönelik vurgularla gölgelense de bizim için en azından anlamın toplumsal iletişimdeki varlığını vurgulamış olması açısından önemlidir. Yani Mead'in "anamlı öteki" tespitinde toplumsal ilişkide, "anamlandırma" ve "anlam"ın etkisini hesaba katmış olması bizi ilgilendirmektedir. Zira bizim sözünü ettiğimiz Mead'in "benlik kuramı" ile ortaya koymaya çalıştığı, bir aktör olarak bireyin toplumdaki yeri meselesi değildir. Biz bireyden topluma ve toplumdaki bireye akarak toplumu inşa eden anlamın sosyallüğinden söz etmekteyiz.

Bireye tüm kategorilerin üstünde ontolojik bir öncelik kazandıran bu görüşler sosyal olana dair tüm unsurların merkezine insan benliğini

koymakla birlikte benliğin hangi eylem biçimiyle hareket ettiği konusunu bir sorunsal olarak görmemişlerdir. Oysa bireysel benliğin gücü anlamlandırmanın başladığı nokta olmasından kaynaklanmaktadır. Burada önemli olan olayların içinde yer alan bireyin kendisi değil onun anlamlandırma gücüdür. Benlik, niteliğini bu enerjiden alır. Dolayısıyla değindiğimiz görüşler bizim düşüncemizde ortaya koyduğumuz anlamın sosyal etkisine ancak onu harekete geçiren bireyi merkeze almakla bir katkı sağlamış olmaktadır. Sorun merkezde hangi unsurun durduğu değil, gerçekte hangi unsurun her şeyi kapsayan bir konuma sahip olduğudur. Toplumsal benlik önemlidir, çünkü hem anlamla biçimlenmiştir hem de anlamı harekete geçirir. Başka bir deyişle toplumsal benlik; belirli bir içsel anlam ağını kurup onu değiştirerek dış dünya ile paylaşmaya devam eden zihnin, ayırıcı farkındalığıdır.

2.2.3. Etnometodolojik Açıdan Anlam ve Sosyal Davranış İlişkisi

Garfinkel toplumsal düzeni ‘katılnmalı üretim’ olarak anlar. Bir etkinlik veya ortamın tanınabilir özellikleri nasıl ortaya çıkarsa çıksın, o ‘lokal olarak’ üretilen bir şey biçiminde, yani etkinlik, ona katılanlar tarafından üretilen bir şey olarak görülmelidir. Bireyin toplumsal olana dair betimlemeleri tarafsız ifadeler değildir. Ayrıca, oluşturuldukları özel koşullardan bağımsızlardır. Birey, daha ziyade, bir durumun bir özelliğini şu veya bu şekilde betimlerken olan şeye belirli bir anlam yükler. Hitap etmek, betimlemek, işaret etmek ve adlandırmak, hepsi, şeylere ve olaylara *anlam yükleme biçimleridir*. Dahası, betimlemeler *pratik eylemler*, yani ortam-içindeki-davranışlardır. Aslında onlar, diğerleri tarafından rutin ve beklenilebilir veya aksine problemlili ve açıklanması gereken şeyler olarak alınabilir. Bir olayın nasıl anlaşıldığını gösteren sadece kişinin yaptığı betimleme değil, aynı zamanda diğerlerinden gelen betimlemelere verilen tepkidir. Etkinlikler, *bizzat ilgili etkinlik sırasında*, ne olduğunu diğerlerine açıklayacak biçimde üretilir (Wallace ve Wolf 2004: 309-312).

Etnometodolojide, etkileşimin zamanda bir yere oturtulması merkezi önem taşır. Örneğin, bir konuşma sırasında, konuşmaya katılanların konuşmayı tipik olarak “söylenmiş olan”ın ne olduğunu belirlemek için düşünümsele bir biçimde kullandıklarına ve “söylenmekte olan” ın ne olduğunu belirlemek için de konuşmanın ileriki seyrini tahmin ettiklerine işaret edilir. Etkileşim içindeki anlamların bağlama olan bağımlılığı veya göstergesel (indexical) karakteri tabii ki zaman dışında başka unsurlar da içerir (Coulon 1995: 57-59).

Etnometodolojide birey-anlam-davranış ilişkisinde olaylara anlam yükleme biçiminin etkin olduğu tespitine katılıyoruz. Betimlemelerin

ortam içindeki pratik eylemler olduğu düşüncesi de etnometodolojinin etkinliklerin etkinlik sırasında paylaşıldığında üretilmesi tespiti de sözünü ettiğimiz anlamın yeniden sınanması ve anlam üzerindeki oydaşmanın her anlam paylaşımı anında oluşturulduğu görüşümüzle uyumludur. Bu bağlamda sosyal davranış için üzerinde oydaşmaya varılmış anlamların paylaşılması diyebiliriz. Norm, ortaklaşmış ve yaptırım gücünü ilgili olduğu anlamların değerinden alan kurallardır. Sosyal davranış, toplumda geçerli anlamlar ağının, ortaklığı zorunlu görülmüş bileşenlerinin eylemsel tezahürüdür. Ortaklaşmış anlamla, kabul görmüş değerle ve meşrulaşmış yaptırımla bağı olmayan sosyal davranış olmaz.

Weber'in öznel anlam vurgusu metodolojik bireyciliğiyle ilgilidir. Çünkü yalnızca aktörlerin öznel bilinçleri sayesinde “anlam”ın doğduğunu savunur. Weber anlamlı eylem ile toplumsal eylem arasındaki ayrımı işte bu bağlamda yapmıştır; yorumlayıcı sosyolojinin ana ilgi konusu, başkalarına yönelik, bu yüzden de gerçekleştirilmesi sırasında etkilenmeye açık olan eylem olarak tanımlanan toplumsal eylemdir. Weber'in meşhur örneğini verecek olursak, birbirlerini görmeyen iki bisikletçi çarpıştıkları zaman, bu toplumsal eylem sayılmaz, çünkü birinin davranışı diğerinin öznel yöneliminde hiçbir rol oynamaz. Çarpıştıktan sonra kazanın sorumlusunun kim olduğu hakkında kavga etmeye başlarsa, işte o zaman toplumsal eylem ortaya çıkar. Bu formülasyon, neyin toplumsal olduğunu yalnızca aktörlerin öznel bakış açısına göre tanımlamaktadır. Oysa yapılan bir eylemde diğer kişiler hesaba katılıyorsa o kişilerle temas olmasa bile yapılan eylem sosyaldır diyebiliriz. Örneğin bir kişi sokağa çıkmadan önce daha tertipli görünmek için tıraş olmuş ise bu eylem sosyaldır. Ancak sakal yüzünü rahatsız ettiği için tıraş olmuş ise bu eylem bireyseldir. Ama her durumda belirli bir toplumsal uzlaşmaya dayalı eylemler için sosyal eylem tanımlaması geçerli görünmektedir. Yani eyleme atfedilen ortak bir anlamın varlığı belirleyicidir.

Metodolojik bireycilikte olduğu gibi bir sosyal davranış anlamlandırma, toplumsal yaşam betimlemeleri yaratma yani bir tür yorum bilgisi, araştırmacı gözlemcinin başvurduğu özel bir yöntem veya ayrıcalık değildir. Toplumsal yaşamda “anlamak” ve “anlamlandırmak” herkes tarafından uygulanır. Başkalarının eylem ve iletilerinin anlamını “anlamak” toplumsal aktörlerin rutin yeteneklerinin ayrılmaz bir parçasıdır. Toplumsal yaşam sıradan aktörler tarafından böylelikle kurulur. Gözlemcinin anlaması gereken ise belki de tam olarak budur.

Aslında toplumsal yaşam içerisinde bireyler her bir durum için karşıdaki bireyin davranışının anlamını kavramaya çalışırlar. Birey diğer birey ile temas anında daha önceden oluşturulmuş ve genel kabul görmüş ilgili

anlam ünitesine yönelir; bu bir tür yoklamadır. Ama bu yoklama sonucunda birey her zaman için uzlaşmış ortak anlam ünitelerine göre hareket etmeyebilir. Üzerinde daha önceden uzlaşmaya varılmış anlam üniteleri neyi ifade ederse etsin bireyin anlık duygusal durumu ve anlamlandırma ölçütleri (fayda, zarar, geçerlilik, işe yararlılık, sürdürülebilirlik vb.) devreye girebilir. Anlamı kuran ölçütler bu defa üzerinde uzlaşmaya varılmış ortak anlam ünitesine bağlı sosyal davranış sorumluluğundan bireyin kendini kurtarması için işletilir. Aynı biçimde yanlış anlama ve değerlendirme de anlık sosyal davranışı belirleyebilir. Bu temaslar sonucunda geçerli anlam ünitelerinin anlık veya sürekli reddi biçiminde bir tutumun ortaya çıkması da mümkündür. Anlık durumlarda ise kişi kendi çıkarı doğrultusunda bir sonuç almaya çalışmaktadır. Uzun süreli olan ve bir tutuma dönüşmüş haliyle anlam ünitelerinin hatta anlam ağının reddi sosyal sapma olarak nitelendirilmelidir. Toplum bu durumları genel olarak onaylamaz. Ancak toplumsal davranışın bir yönü her zaman için bu tür eylemlerden oluşur. Sapma niteliğindeki eylem de kendince bir anlama dayanır. Bu durumda bir onay grubunun varlığı sapma davranışını bir grubun tutumuna dönüştürebilir. Bu durum da bir veya daha çok bireyin genel kabuller dışında bir anlam ünitesi oluşturması ile ilgilidir. Sözü geçen oluşum uzun vadede toplumsal yapı karşısında önemli bir tehdit oluşturabilir. Böylesi bir gelişme daha önce sözünü ettiğimiz anlamın bozulmasıyla ilgilidir.

Anlamın sosyal ilişki sırasında paylaşılması aslında her defasında olguya atfedilen anlamın yeniden sınanması, geçerliliğinin gözden geçirilmesi ve paylaşım ile elde edilen duygusal, bedeni, akli ve nihayet kültürel verimliliğinin onaylanmasıdır. Anlamın bir sosyal olay anında bu açılardan zayıfladığının anlaşılması, zaman içinde değişime uğratılması veya tamamen anlamlar kadrosundan düşmesine yol açar. Bunu yapan bireyler ve gruplardır. Anlamın her sosyal ilişkide hem belirleyici hem de belirlenen yönü yapı ve değişim ikilisini aynı anda sunar.

2.2.4. Fenomenolojik Açından Anlam ve Sosyal Davranış İlişkisi

Fenomenolojinin anlam-eylem ilişkisine baktığımızda, bilinç biçimleri ve onların fenomenolojik çözümlemişinin sosyoloji için önemini vurgulayan Schutz'un tespitleri üzerinde öncelikli olarak durmak gerektiğini görürüz. Schutz'un bu konudaki görüşleri, Weber'in insan eyleminin öznel anlamlarla belirlendiği yargısına dayanır. Davranışta bulunan kişinin gerçekleştirdiği davranışa ilişkin iki tür anlamlandırma söz konusudur. Bunlardan birincisi yorumlayıcının zihninde gerçekleşen nesnel anlamlandırma; ikincisi ise davranışı yapanın zihninde olan öznel anlamlandırmadır. Öznel anlamlandırma çoğunlukla sağduyuya dayanır.

Schutz eylemcinin kendi eyleminin anlamını kendisi yükleyerek yarattığı dünyaya “saf deneyimin orijinal dünyası” adını; başkalarının değer yargılarına göre gerçekleşen eylem alanına da “gündelik yaşam dünyası” adını vermiştir (Slattery 2007: 232-235).

Husserl ise dış dünyanın tüm nesnelere fenomenleştiren bilincin davranışa yönelik önceleyici bir algılama ve anlamlandırma sürecini yaşadığından söz etmiştir. Bilincin bütün özelliklerinin hepsini birden “düşüncenin içeriği” (noema) diye tanımlayan Husserl, "noema"nın belli bir zamanda bilinci görünüşte bir nesneye yönelmiş olarak kendisini gösteren eylem ile birleştirdiği tespitinde bulunmuştur. Bu anlamda "noema" bilinç ediminin yöneldiği nesne olmaktan çok bilincimizin nesneyle ilişkiye geçmesini olanaklı kılan yapıdır. Bilincin yönelmişliğini oluşturan yapı olarak "noema"nın Husserl'e göre iki temel bileşeni vardır. İlki deneyimin çeşitli bileşenleri ile nesnenin çeşitli özelliklerini birleştiren "nesne anlamı", ikincisi çeşitli türden edimleri birbirinden ayırt eden (sözgelimi, bir nesneyi algılama eylemini, o nesneyi anımsama veya o nesne üzerine düşünme edimlerinden ayırt eden) “thetik” bileşendir. Thetik bileşen bir nesneye gerçeklik niteliği kazandırmak açısından son derece önemlidir. Bu noktada dikkat edilmesi gereken önemli husus, bir kişiyi algıladığımızda sanıldığının tersine fiziksel bir nesne veya cisim algılamamıza bağlı olarak orada bir kişi olduğu çıkarımını yapmadığımızdır; çünkü burada algıladığımız kişi kendi bakış açısından dünyayı yapılandıran ve deneyimleyen bir kişidir. Bu anlamda “noema” her zaman için bir kişinin “noema’sıdır. Husserl'e göre, bu durum salt fiziksel nesnelere için de aynıdır; yani kişileri algılamak fiziksel nesnelere algılamaktan daha gizemli bir şey olmadığı gibi, anlamak için daha başka süreçlere başvurmayı gerektiren bir şey de değildir. Dolayısıyla bir fiziksel nesne görüldüğü zaman burada görülen duyu verileri değildir; yani görülenden elde edilen duyu verilerinden hareketle orada bir fiziksel nesne bulunduğu çıkarımında bulunuyor değildir. Nesneyi görmemizi olanaklı kılan bütünüyle o anki “noema” mızın fiziksel nesnenin “noema’sı” olmasıdır. Bu durum Husserl'in gözünde bütün eylemler için de aynen geçerlidir. Bir eylem ile karşılaştığımızda, gördüğümüz bedensel harekete dayalı olarak ortada bir eylem olduğunu çıkarıyor değildir. Nitekim Husserl, nesnenin “verili” olarak deneyimlendiği her türden edim için “görü” (anrrihaun) kavramını kullanmaktadır. Husserl, bize göre nesnelere kendileri değil onların özne tarafından anlamlandırılması sonucunda ortaya çıkan anlamlarından söz etmektedir. Nesne bizim için onu anlamlandırdığımız biçimiyle oradadır. Nesnenin eylemi de onu anlamlandırdığımız biçimde ve o kadar sosyaldir (Topakkaya 2009: 123-125).

Görüşümüzü bu yöntemin önermelerine göre yorumladığımızda. sosyal davranışı belirleyen tüm dış etkenlerin aslında bireyin anlamlandırma durumuna göre değerlendirildiğini ve davranışın buna göre gerçekleştiğini söyleyebiliriz.

3. Sonuç

Sosyal bir varlık olan insan, daima diğer insanlarla bir arada yaşamaktadır. Bu sebeple insanın pek çok davranışı, içinde yaşadığı gruplar veya toplum tarafından belirlenmektedir. Bireyin içinde yaşadığı topluma uygun davranmasını sağlayan süreç, sosyal etkidir. Sosyal etki, bireyin diğer birey veya grupla yaptığı etkileşim sonucu ortaya çıkan davranış farklılaşmalarını ortaya koyar. Bu çerçevede, insanın içinde yaşadığı toplumdaki etkilenerek toplumun beklentilerine uygun tepkide bulunmasına “sosyal davranış” denir. Sosyal davranışı belirleyen anlama ve anlamı paylaşım süreçleridir.

Sosyal davranışın değişmesi aslında paylaşılan anlamlar dizisi sayesinde olur. Birey içinde bulunduğu grubun ortak anlamlandırma ve anlam paylaşımı dairesine girer. Ona sunulan aslında bir dizi anlamdır. Birey ise ontolojik olarak öznel anlamlandırma eylemini her durumda işletmeye devam eder. Kendine has anlamlandırma sonuçlarını grubunkiyile kıyaslar ve onlara sunar. Grup bu tür etkileşimlere bir ölçüde açıktır. Bireyin anlamlandırma teklifini değerlendirir ancak çoğu zaman yerleşik anlam üniteleri yeni olanı bünyesinde eriterek yerleşik anlamların baskın olduğu anlam ünitelerini bireye kabul ettirir. Sosyal davranışı oluşturan norm ve değerlere uyum ile sonuçlanan, “uyuma”, “ikna” ve “itaat” anlamlandırma ve anlam paylaşımı sürecidir. Daha derinlemesine bakıldığında sosyal davranışı belirleyen norm ve değerlerin bireylerin anlamlandırma ölçütleri olan fayda, zarar, sürdürülebilirlik ve fonksiyonelliğe göre genel kabul gören ve ortak bir sağduyuyu oluşturan anlam daireleri olduğu görülür.

Sosyal etkileşimler sürekli sosyal değişimlere yol açarlar. Bu süreçten anlamlar nasıl etkilenir? Bu kadar değişken bir etkileşim ortamında anlam sabiteleri var mıdır? Yoksa anlamlar da aslında insanın değişken düşünce, duygu ve davranışlarının bir yansıması olarak zamana ve zemine göre sürekli değişirler mi?

Burada dikkat edilmesi gereken iki husus vardır birincisi, anlamların üst bileşeni olan kültürün statik ve kabul edilmiş bir bütün olmadığı bireylerin ilişkilerinde etnolojik bütün unsurların anlamlandırma ölçeğinde her olayda yeniden sınanarak ortaya konduğu ve denendiğidir. Bu bağlamda norm ve değerler de statik, değiştirilemez ideal olgular değil aksine toplumun değişme dinamiği içinde anlamlandırmalarla yeni boyutlar ve

pratik karşılıklar kazanan sosyal gerçekliklerdir. İkinci husus, İnsanların, farkında olmadan duygu, tutum ve düşüncelerinde ön yargılar kullandığıdır. Ön yargı, bir konuda bilgiden çok duyguya dayalı olarak bir yargı nesnesi üzerinde oluşturulan olumlu veya olumsuz özellikleri genelleştiren kalıplara göre peşinen karar vermektir. Daha önceki deneyimlere veya iknalara dayalı olarak gelişen ön yargılar, birçok sosyal durumda kendini gösterir.

Bu iki hususu anlamla ilişkilendirerek bir benzetme yapacak olursak. Anamların birer element atomu gibi hareket ettiği ve farklı bileşenlerle bir araya gelerek bir algılama molekülünü oluşturduğu söylenebilir. Anamlar dışarıdadır nötrdür, olması gerektiği gibidir. Ancak birey onlara baktığında onun bakışına göre biçimlenirler. Burada önemli olan bireyin, grupların ve toplumun anlamları nasıl kavramak istediğidir. Bireyin var olan eğilimi yani kendini tekrar etme arzusu anlamları “kişiye göreleştirir” böylece birey kendini memnun eden “geçerli ve meşru” anlamları benimseyerek kendisini geçerli ve meşrulaşmış hisseder. Bu durum anlamlandırma eğilimine yol açar.

Tarihte birçok toplumun insanı kurban etme veya eğlenmenin bir malzemesi gibi kullanarak hayatları hiçe sayması zamanında geçerli bir davranış biçimidir. İnsan yiyen toplumların davranışları da benzer niteliktedir. Üstelik bunların çoğu kendi dönemlerinin norm ve değerlerinin gereği davranışlar olarak sergilenmiştir. Dünden bugüne ve bugün içinde her an etiketlenmiş anlamları anlama ve her anlama sürecinde anlamı yeniden yoklayarak kendi anlam versiyonumuzu kurma durumunda yaşamaktayız. Toplum ise bu anlamların görece ortak kullanımlarının bir sonucudur. Toplumun oluşturan anlam ağı her bir bireyin her an gerçekleşebilir olan anlam oluşturma ve değiştirme katkılarını açıktır. Her sosyal davranış bir anlamın eylemsel görünümüdür.

Toplum, anlamın sosyalliği ilkesiyle hareket eder. Görece durağanlaşmış ve etiketlenmiş anlamlar ortaklaşan sosyal olgu, norm ve değerleri verir. Ancak bunların mutlak anlamda değişmez olduğu söylenemez. Çünkü ortaklaşmış ve durağanlaşmış anlamların etrafında bireyin anlamlandırma pozisyonuna göre sürekli değişen bir anlamlar plazması vardır. Anlık bireyler ve çevre arası etkileşimlerle daha da karmaşık hale gelen anlamlandırma ve anlam paylaşımı sosyal yapıda temel belirleyicidir. Anamlar, sürekli sınınanan ve geçerliliği üzerinde anlık onaylarla işleyen bir toplumsallaşma unsuru olarak merkezde durur. Tüm sosyal olay ve olgular bu anlam durumlarının biçimlenişleridir. Anlamın sosyalliği topluma dair olan her şeyi kapsar.

Kaynaklar

- Altuner, İlyas (2011). “Descartes Felsefesinde Kuşkudan Bilgiye Geçiş ve Zihnin Kendini Kavrayışı”, *Beytulhikme An International Journal of Philosophy*, 1(1): 98-112.
- Berger, Peter ve Luckmann, Thomas (2008). *Gerçekliğin Sosyal İnşası: Bir Bilgi Sosyolojisi İncelemesi*. Çev. V. S. Ögütte. İstanbul: Paradigma Yayınları.
- Condon, John C. (1995). *Kelimelerin Büyülü Dünyası*. Çev. M. Çiftkaya. İstanbul: İnsan Yayınları
- Coulon, Alain (1995). *Etnometodoloji*. Çev. Ü. Tatlıcan. İstanbul: Küre Yayınları.
- Çelebi, Vedat (2014). “Nicolai Hartmann’ın Yeni Ontolojisinde Varlık ve Değer İlişkisi”. *Ethos Dergisi*, 7(2): 74-97.
- Dilthey, Wilhelm (2011). *Hermeneutik ve Tin Bilimleri*. Çev. D. Özlem. İstanbul: Notos yayınları.
- Durakoğlu, Abdullah ve Ay, Volkan (2012). “Descartes ve Searle’de Zihin Problemi”. *Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi*, 13: 187-200.
- Erbaş, Hayriye (1992). “Sosyolojide Fenomenoloji”. *Araştırma Dergisi*, 14 (1): s. 159 -166.
- Giddens, Anthony (2000). *Siyaset, Sosyoloji ve Toplumsal Teori*. Çev. T. Birkan. İstanbul: Metis Yayınları.
- Husserl, Edmund (1969). *Ideas*. Çev. W. R. Boyce Gibson. London: Fifth Impression.
- Richard, Mark (2012). *Anlam*. Çev. H. Kayıkçı. Ankara: Gugukkuşu Yayınları.
- Ritzer, George ve Stepnisky, Jeffrey (2014). *Çağdaş Sosyoloji Kuramları ve Klasik Kökleri*. Çev. H. Hülür. Ankara: De Ki Yayınları.
- Slattery, Martin (2007). *Sosyolojide Temel Fikirler*. Çev. Ü. Tatlıcan - G. Demiriz. İstanbul: Sentez Yayınları.
- Süzgün, Eyüp (2010). *John Searle’ün Bilinç Teorisi*. (http://www.bisav.org.tr/Bulten/38/692/felsefe_6_john_searle_un_bilinc_teorisi, 09.02,2017’te erişildi.)
- Swingewood, Alan (1998). *Sosyolojik Düşüncenin Kısa Tarihi*. Çev. O. Akınhay. Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.

- Tatlıcan, Ümit (2012). *Sosyoloji ve Sosyal Teori Yazıları*. İstanbul: Sentez Yayınları.
- Topakkaya, Arslan (2009). “E. Husserl’de Noema ve Noesis Kavramları”. *Felsefe Sosyal Bilimler Dergisi* 7: 121-136.
- Turner, Jonathan H., Beeghley, Leonard ve Powers, Charles H. (2012). *Sosyolojik Teorinin Oluşumu*. Çev. Ü. Tatlıcan. İstanbul: Sentez Yayınları.
- Wallace, Ruth A. ve Wolf, Alison (2004). *Çağdaş Sosyoloji Kuramları*. Çev. L. Elburuz ve M. R. Ayas. İzmir: Punto Yayınları.